

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Бр. 4. У Сомбору 28. фебруара 1881. Год. XIII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњег у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „Школског листа“ у Сомбор.

БЕСЈЕДА

коју је г. Стево Чутурало, надзорник црногорских школа држао о овогодишњој св. Савској светковини на Цетињу.

Поштована господо учитељи!

а младима свијет остаје — вели српска пословица; а ово је овђе младеж, на којој ће некад свијет остати; ова младеж вама је у рукама; у рукама је вама и судбина тога будућег свијета, јер како ви посијете, тако ће он жети. Милостицом оцу нашега народа, узвишеном Књазу-Господару не може бити равнодушно, како ћете ви руковати са овијем будућијем нараштајем, са овијем будућијем држављанима. Не може то бити равнодушно ни родитељима ове дјечице, који су вам повјерили најдраже на свијету, своја срца, своје будуће хранитеље.

Из тога ласно је увиђети и ону тешку одговорност, што вам је налаже ваш тешки али и узвишени позив. Одговорност ту најбоље карактерише сам преблаги Христос-Спаситељ, говорећи: „Ко саблазни једнога од овијех маленијех, боље би му било, да о врат објеси тешки камен млински и да потоне у дубине морске!“

Сваки човјек тражи себи узора, — траже их и зли људи; тијем више треба да их траже учитељи, ако желе оправдати лијепо име народњег просвјетитеља.

Српски је учитељ сретан, што тражећи узор-јунака на пољу свога рада, не мора се дуго мучити премећући листове педагођијске историје; он нека отвори историју свога народа, па ће наићи на један од сретнијех момената његова живота, момената десивших се тамо неће пред седам вијекова, — па ће наићи један лист, на коме се блиста златнијем словима написано име: „Српски светитељ и просвјетитељ Саво.“ — И ето

српском учитељу најсјајнијег узора, ето му поноситог угледа, ето му поуздана руковође.

Да, господо, Свети је Сава творац и зачетник једне од најепохалнијех и најсјајнијех ера српске историје !

Неђе пред 6¹/₂ вијекова¹ виђаше се у великољепној задушбини Немањиној, у манастиру Жичи, необична светковина: Архиепископ Сава вјепчава свога брата на краљевски пријесто. Тога дана држаше богодухновени архипастир знамениту бесједу, којом проповиједаше праву вјеру, добродјетељ и науку; — „једно с другим ваља да је скопчано, да човјек буде савршен,“ — учаше Светитељ. Ово узвишено начело Светитеља бијаше девиза свега рада и настојања његова, ово уједно бијаше програм и владалачка девиза славне куће Немањића; ово је начело онај темељ, на коме се сазда и подиже силно царство Душаново. С пошљедњијем Немањићем леже у гроб и ово њихово владавинско начело, а с њиме и силно царство Душаново.

Посље-немањићска узурнаторска династија Мрђавчевића сруши ово начело, обори добродјетељ, а мјесто њега успостави гесло ниске самоограничености, суровог себичлука, које растроји моралну везу народа: роди завист и лукавство, а дијете и нашљедник лукавства бијаше Вук Бранковић, ова оваплоћена несрећа српскога народа

За овом катастрофом шљедоваше ударац за ударцем, и понављаше се вијековима; нити више српски народ имађаше прилике да се религиозно окријени и морално опорави. Сву своју снагу улагаше и трошаше у непрестаној борби за опетанак; он се развијаше само физично, дочим душевна и морална страна Србинове природе остадоше занемарене; нити је више могло бити спомена о њезину обрађивању по начелу Светитеља Сава; права вјера и добродјетељ остадоше у назадку. Из те једностраности у развиту шљедоваше пак дисхармонија у животу српскога народа. Од туда његова пословична склоност раздору и неслози и анималном себичлуку; од туд, завист и лукавство, а од туда и способност српске мајке за родити Бранковића. У кратко: посље Немањића образоваше се у Србина физична или анимална страна човјекова, интелектуална — а особито морална — зачама, т. ј. Србин не би васпитаван.

Исти узроци рађају исте пошљедице; зато историци и допуштају да се историја може поновити. 300 година посље Немањића диже из гроба њихову владалачку девизу и написа

је. р. на свој барјак, — што је значајно — опет један српски архипастир. Архипастир тај славни, јест онај, кога смо пред десетак дана успомену славили, то је славни Владика Данило. Чим тај узвишени барјак заблиста у рукама достојнога носιοца, васкресе и начело праве вјере и добродјетељи; и све оно Српства, што бијаше способно под тај барјак стати, поче се снажити и кријепити . . . .

Каква наука шљедује из тога за нас који се бавимо образовањем и васпитањем народа? — На то питање одговара нам Светитељ Саво, учећи нас да човјека образујемо тако, да буде „савршен;“ да га образујемо хармонички; да Србину саразмјерно развијамо његову интелектуалну, моралну и физичку природу.

Учећи Србина, поведимо га у храм васелене божије, но немојмо допуштити да нам по ливади божијој гази само наше ради, као стока, која се храни цвијећем, не испитујући, од куд и што је цвијеће; која се напаја бисерном росицом, не испитујући, од куд и што је та росица; која се грије јарким сунцем, не испитујући, од куд и што је сунце. Но отворимо дјетету књигу бескрајне божије природе; научимо га посматрати чудна дјела Господња, која славе Творца свога; научимо га проучавати вјечите законе бескрајне природе, који условљавају и живот појединаца, па ће човјек наћи Господа и оне односе, у којима се налази према Богу, према природи и према друштву; наћи ће и своју узвишену предетерминацију, своје предодређење и своју цијељ. Ту ће се човјек освједочити, да је он тек непримјетни атом, подлежећи природнијем законима, и то ће га најбоље предохранити, да сам себи не постане смијешнијем идолопоклоницом.

Ко природу мање позна, мање Бога позна, тијем потребитија му је вјера; но природа је без краја и конца, и пошто је тешко њу сву схватити, тешко је и њезина Животворца и Сведржитеља потпуно појмити; зато опет нужна нам је вјера, која је неисцрпим извор божанственог откривења и освећено средство за оплемењење срца и чувства човјечјега. образујмо ум човјечији, али не заборавимо дакле нравствене стране његове.

Боље, сто пута боље, без свакога образовања, но образовање ума без оплемењења чувства и срца. Јер тако образоваћемо најопасније звијере, — звијере са љуцкијем мозгом, који измишља најнакленија зла своме ближњему, са љуцкијем језиком,

способним клеветати — звијере са љуцкијем рукама, које стварају и владају толико оруђе уништења У васпитанику будимо свијест о правом љуцком достојанству; чувајмо се, да не образујемо самоограничене личности. Ако нагазимо на егоizam, чунајмо га, и образујмо љубав к Богу, ближњему, отачаству и владоцу; а мјесто лукавства, тога цара лажи, образујмо поштење и искреност.

Ако уз ово помогнемо и физичком развиту, учинићемо дјело човјечности и родољубља. Само „у здраву тијелу здрав је и дух,“ и само чила насмина способна је да постоји. У овом погледу не ће нам бити тешка работа; доста ће бити да се природном развиту не стаје на пут. Србина је Бог надарио храбром мишицом; о том је дао најјејачија доказа и у најновије вријеме, тако да му се свијет диви.

Ако тако узрадимо, онда ћемо бити прави пошљедоватељи Св. Сава, достојни носиоци имена народњих просвјетитеља; онда ћемо паш мили народ спремити за оно, што га чини славним и великим; онда ћемо га спремити за силно Душаново царство.

ТИШИНА ЗА ВРЕМЕ НАСТАВЕ.

Један важан услов по напредак школин је мир и тишина за време наставе. Где је тишина при настави, ту је олакшано наставнику, што не мора да напреже толико своје органе за говор, нити му шта смета слободном току мисли. По ученике је такође тишина од важности: у тишини ће лакше разабрати речи учитељеве, лакше ће наставу примити и о њој мислити, и боље ће је запамтити. Особито је немир за време наставе убитачан по ону децу, која теже схваћају и која требају дуже времена и мира, да што схвате и присвоје. Где је тишина, ту је и већа пажња, и ту је кадар учитељ, који иначе нема велике способности и вештине у предавању, бољи успех да покаже од онога, који не уме за време наставе мир и тишину да одржи.

У народној школи не иште се она гробна тишина, где се ученик не сме ни накашљати, нити икако мрднути. Шта више, нека се ученику дозволи да мало слободније седи, само ако нази на предмет о ком се наставља и не смета настави. Веле да се у живости дечијој огледа здравље њихово, те за то не треба ову осуђивати нити насилним средствима убијати. А живост се та убија, ако захтевамо од деце да нам седе непомично као оно укрупњени луткови, да по читаве сахате руке на скамји држе. Оваково је седење неприродно и усињено, те смета слободном развијању дечијем. Не састоји се ни у томе школска тишина, да дете за време наставе немо ћути и слуша, а да никако не сме да прозбори и да занита учитеља. Сваког наставника ваља да весели, кад га ученици питају за ово или оно, али при томе ваља пазити, да деца питањима сво-

јима не сведу говор са самог предмета, о ком је реч. Њихова питања дакле ваља да се односе на сам предмет и сваки ученик ваља да се држи извесног реда при питању. Приликом очигледне наставе, или друге које наставе, која се састоји из разговора учитељевог са ученицима, слободно је ученику, да по што одговори, и запита по гдешто, али га ваља навикнути, да не упада учитељу или своме другу у реч. При настави, у којој учитељ својим ученицима нешто саопштава, ваља ученик да причека, док учитељ не заврши своје предавање, па онда нека подигне руку, а учитељ, који како за време предавања тако и по томе, прати погледом сваког свог ученика, ваља да га запита шта хоће, и тек сада биће дозвољено ученику да га пита. Ово је зато нужно, да се не би прекидало предавање, а друго да не би више ученика на један мах питали, чиме би се пореметио мир и поредак.

Мир и тишина за време наставе ће да завлада, ако учитељ пре почетка наставе мало причека и даде прилике ученицима, да се примире и за посао или слушање приуготове. Ако учитељ приликом молитве и наставе, где не треба књиге, настоји, да се све књиге и ствари уклоне са скамије, јер у противном случају ученици свагда пађу нешто да пискарају или по књизи да премеђу.

Кад учитељ говори ваља да су му сви ученици пред очима и да сваки на њега пази. Ако учитељ осети жагор, он ће на мах престати са говором и погледаће озбиљно на ону страну, и тек по што се жагор утиша наставиће свој говор. Ако се жагор не утиша, нека мало дунне руком о сто. Траје ли жагор и даље, прозваће немирника по имену, и од сад ће њега поглавито пред очима имати.

Да мир за време наставе влада, ваља још пре наставе учитељ да распореди децу равномерно по скамијама и никако да не дозволи двојници ими тројци да скучено седе.

Кад једно дете одговара, друга сва деца ваља да пазе, да не дошптавају и не сметају, да не дижу руке док се не питају. Ако учитељ запита, онда нека просто дигну руку преда се и нека чекају на његов позив, а не да машу претима или што је још горе, да вичу: „молим, ја знам!“

Кад се дете прозове на таблу, нека његови суседи полако изађу из скамије и нека му отворе слободан пролаз, а прозвани нека не прави троме кораке приликом излажења.

Учитељ ваља своја предавања тако да удеси, да би ова ученике занимала. А то ће постићи, ако буде све предмете једнаком и постојаном вољом предавао, ако се старао буде, да наставни говор и садржај предмета потпуно присвоји, ако му је предавање живо, изговор јасан и разговетан, ако само разумљиве речи употребљује, које деца лако појме и ако у говору сувише не брза.

Тишину руши и оно силно излажење из школе за време предавања, а то учитељ никако не сме да трпи.

Много је теже мир одржати у оној школи, где је више деце из разних разреда, но ипак да овде не би један разред другоме досађивао, ваља да га учитељ позабави послом, па и за време тихог вежбања да га

не губи из вида; јер су деца баш онда најнемирнија, кад немају чиме да се забаве и кад знају да нико на њих не пази.

Да би се тишина за сво време наставе одржала, нужно је навикавати децу, да се пре учитељевог знака не крећу с места; јер ће иначе деца одмах како чују звонце поврвети и зацакати, те не ће чути крај речи учитељевих.

Светозар Арсенијевић.

РАДИОНИЦЕ УЗ ШКОЛЕ.

У последње време обратило је на себе пажњу свију педагошких кругова питање о радионицама уз школе, као што су исте од више година заведене у Данској и Шведској. Та околност оправдаће, што ћемо овде за наше читаоце навести важнија места из извештаја дра Шнајдера, што га је исти као један члан комисије, коју је пруска влада изаслала ради проучавања горњег питања у Данску и Шведску, поднео пруском посланичком дому (в. Ш. Л. с. 11.)

У Данској нису радионице нигде у непосредној вези са народном школом. Све што се чини за т. з. домаћу радиност или је у рукама приватних људи или друштва за распрострањавање домаће радиности. То друштво има у самом Копенхагену једну малу школу, коју полазе 72 ученика и осим тога издржава или бар потпомаже још неколико таквих школа у земљи. Држава се држи у резерви, она даје друштву годишње 5000 круна и 2500 капетану Клаусон-Касу за унапређивање течајева, које исти држи. Иначе не сматра влада ту ствар за званичну. Поједини поседници покушали су на својим добрима, да своје људе привикну ручном раду и у два три случаја постигнут је заиста повољан успех. Од стране власти питане су општине, да ли су наклоњене, да уз државну потпору уведу домаћу радиност, али одзив је био слаб. У оденеском срезу примиле су 22, по другима 26 општина домаћу радиност, али само за девојке и то уз услов, да држава сноси половину трошкова. Остале општине одбиле су позив. Капетан Клаусон-Кас обратио се влади и управи четир државних учитељских школа са предлогом, да се ручна радиност uvede у те школе. Три кр. директора изразила су се одлучно против тог предлога, четврти је хтео да дозволи факултативно увађање, али се види, да ни он није одушевљен за ту ствар. Ни на том заводу није дошло до покушаја, јер је влади био прорачун за то (2700 круна) сувише велик. Што је комисија видела у школама за радиност, беху већином просте резарије пилом и само у гдекојима, као у Копенхагену и Силкеборгу, покушано је настављањем у занату у правом смислу, где су учитељи од чести технички спремљени. Очекивања комисије нису у Данској задовољена. Поједини државници, с којима су се чланови исте разговарали, рекли су им, да се једва надају, е ће ствар у њих ухватити чврста темеља. Свакако ће дотле проћи дуго времена; у једном вишем заводу учињен је покушај, али је онет напуштен.

Сасвим друкчије стоје ствари у Шведској. Тамо је питање о домаћој радиности врло популарно и на све стране показује се најживљи интерес за исто. Директори препарандија закључили су у једној конфе-

реницији једногласно, да поднесу молбу, да се домаћа радиност заведе у њихове заводе. У две учитељске школе учињен је већ покушај.

Да се толико заузимање разуме, морамо поменути, да су школе у Шведској дружније уређене него код нас. Деца од 7—9 година уче се у малим школама (sma skola), где већином настављају учитељице. Те мале школе су по ретко насељеној земљи већма расејане него друге школе. Из те мале школе прелази се у праву народну школу, у којој апсолутна обавезност за полазење школе траје само до ступања деце у 13. годину. У том добу могу деца, а то зависи од домаћих околности родитеља, да пређу у вечерњу школу (afton skola). На ту децу не распростире се настава у домаћој радиности или како се тамо зове hemslöjd. У Гетеборгу, веома интересантној, духовно и индустријално живој вароши, која је пуна добротворних завода, налази се осим тога настава оне деце, која као што би ми рекли иду у средње школе, у рукама приватних завода. Кад се поред горње још и та деца одлуче, остаје их 5—7000, која се уче у народним школама у ужем смислу и за ту децу иде се у Гетеборгу за тим (што је за 1400 деце у 5 школа већ и изведено), да добијају потпуну систематску наставу у занату. Тамо су у новосаграђеним школским зградама, које под земљом које по таванима уређене праве радионице, занатлије узете су за учитеље, а један технички учитељ, г. Ерихсон, управља целим. Исти је врло изображен човек. Деца уче пет разних заната; сликају, праве разне ствари од дрвета, плету сламу, граде ствари од крутог папира и — што је комисији било врло чудновато — раде и браварске и ковачке послове. У Гетеборгу је министарском наредбом (од г. 1877.) установљено, да за децу, која ступе у прѣву народну школу, постаје уједно обавезан и slöjd. У таким школама виђају се дечади од 12 година с ковачким чекићем или стругалом у руци, сасвим озбиљно настаје се око њиховог занатлијског рада. У школи, у којој је била комисија, биле су све скамије, сав намештај, дело руку дечијих, ученици су исликали улаз на степенице и направили су и саму ограду на истима. На тавану лежале су скрхане скамије, које су чекале децу, да их оправе. По наставном плану проведу се деца најпре курзорично кроз све занате; по наклоности, коју покажу том приликом, одреди им се занат, у ком се у течају школског доба даље настављају. Комисији је говорено, да је повод установи slöjd-а дало искуство, стечено у једној особитој школи, која се зове искључна школа. У ту школу долазе на 3 месеца, на годину или иначе неваљала деца, која без узрока из редовне школе изостају, која се скитају или су већ што преступила. Та школа је у Гетеборгу екстернат, а у Коненхагену, где такођер постоји, интернат. У тој школи најпре је покушај учињен са ручним радом. После покушаше и у другим школама и резултат је, кажу, био добар. Деца имају вољу за посао, радо долазе и раде, а и родитељи су се измирили са школом и док су пре често без нужде премештали своју децу у вечерњу школу (која се врло рђаво представља), шаљу их сада својевољно и радо у народну школу до 14. године, тако да је сад мање деце, која се скитају, те је тим добивено и у моралном погледу. У интересу наставе у „слејду“ смањено је остало школско време

WWW.UNILIB

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

за половину сажата. У Гетеборгу сматрају ту установу као предуготовну школу за занате, она има дакле одређен правац. (Свршиће се.)

ДОПШИНСКА ЛЕДЕНА ПЕШТЕРА.

Из податранског путописа Јосифа Винша.

Допшинска ледена пештера спада међу највеће природне знаменитости. Пештере најразличнијег облика и величине, поглавито вапнене пештере познате су већ у огромној множини. Гдегод има вапнених стена, тамо постају веће и мање шупљине, а у шупљинама се гради сига. Али ледених пештера познато је досад веома мало. У ужој Угарској знамо свега за три, за једну у Ердељу и Хрватској,^{*)} за две на женевском и за једну на тунском језеру у Швајцарској. Али све те пештере не значе скоро ништа према допшинској. Све њих превазилази она и по својој величини и по моћности ледених слојева и по лепоти својих облика. Велика је око 9000 □ м., од којих су преко 7000 покривени ледом, а само не пуне 2000 су гола стена. Количина леда, у колико је пештера позната, рачуна се на 25,000 кубних метара а тешка је далеко преко милион центата.

Допшинску пештеру открио је г. 1870. у месецу јулу бањски инжењер Евгеније Руфињи, по ког се имену обично и назива. Пре тога није се за њу знало. Само словачки пастири, који су своја стада пасли у Гелницкој дољи, знали су добро, да се усред врлети шумом обрасле Дуче отвара каменита провала, која је преко целе године, и у најтоплијим месецима, зарасла ледом. Лед са ледене јаме узимали су они за разне потребе. Али нико се није усудио да у јаму уђе. Свако се плашио, да се тамо с места не смрзне. Нико није ни сневао, шта се даље скрива за тим улазом. И Руфињи се као многи пред њим дивио тој чудноватој јами од леда. Али он се није просто уклонио од ње као други, слутио је, да се можда за тим тесним улазом скрива велељепни, досад непознати свет. Али како да се убеди, да га слутња не вара? Испалио је пушку у мрачни каменити отвор. Хиљадостручни одјек враћао се из каменитог крила. Руфињи је сад знао, да се за тесним улазом од леда разастиру силни каменити сводови. Тако је он открио ледену допшинску пештеру. Са своја три друга ушао је 15. јула 1870. први пут унутра у пештеру. Горска варош Допшин примила је пештеру као знамениту природну појаву под своју заштиту. Заградила је пре свега приступ, да неби сурова рука порушила њене красоте. У леду су исечене степенице, намештен је дрвен ходник, положене су дрвене стазе и завртњима утврђене, тако да сад могу у пештеру да улазе и женскиње и деца без сваке опасности. Где се учинило потребно обешене су петролеумске лампе.

Пештера лежи дубље од улаза, те се силази у њу на 18 степеница.

^{*)} Та ледена пештера у Хрватској налази се код Мркопља. Њу је походио год. 1879. вредни хрватски учитељ у Бакру Драгутин Хирц и описао ју је у 26. броју „Napredka“ од г. 1880. Тамо се налази само једна ледена дворана, која је дугачка 17, широка 7, а висока 15 метара. Судимо, да је нетачна приметба г. Хирца, да је наиме зими та леденица без леда; свакако би му на срце метнули, да се ближе о том извести. Исти г. Хирц, који већ од неколико година обрађује у нас веома ревностно поље природних наука, помиње, да се још једна ледена пештера налази у Хрватској и то у околици скрадској, недалеко Дивљака, а више села Буков врх.

Велика ледена дворана, у коју се најпре ступи, дуга је 120 м., широка 60 м. и до 11 м. висока. То је најлепша тоциљајка и летњи посетиоци не могу да одолу срцу, а да се по њој не тоциљају. Над кровом тим пали летње сунце, тамо је ведро небо, цветна ливада и зелени гајеви, птичија песма и роморење поточића. А неколико метара под тим људи се тоциљају као да су у јануару у добу најјачега мраза. Лево од улаза води таван ледени ходник у дубину, у коју није још нико ступио. Недалеко отуд стоје у средини неколико ледених клада. На десно видимо дивни водопад, али без покрета, без живота без шума — смрзнут је. И опет нов ходник, који води у тавне, досад непознате дубине. А горе одејајује свој тисућама звездица и перлица, али све су од леда, као и оне дивне китице цвећа и дуги венци, што се опет овде спуштају. Дивота тих украса од леда не да се описати и нема дворане над земљом, која би се по раскошном украсу могла са овом упоредити. У великој дворани расте непрестано лед. Да га се неби сувише накупило, усечен је у леду дубок водовод, којим вода одтиче у ниже стране пештере. Још се не зна, колико је дубока та ледена подлога. Јер гдегод се досад секло у леду, нигде се још није дошло до стене.

Велика дворана је као горњи спрат, под којим се пружа још други спрат. Ту у доњем спрату налазе се тако огромне кладе од леда, какве се само у леденом мору могу видети. Остали украси су исто тако дивни као и горе.

За чудо, да се тако велељепна природна појава сарамерно мало посећује. Истина, да је тек 10 година, како је откривена, те је досад мало ко за њу знао. Велика руља путника није још донде продрла. Допшинска пештера не лежи на великом друму; прикрила се дубоко у гори међ кланцима, те је морамо тамо да потражимо. Из Попрада мора се ући у јужне Татре, које се често зову и линтовске. Тамо далеко у долини, која се зове Зтрацена (т. ј. изгубљена), долазимо тек до тајнепуних дубина ледене допшинске пештере. Ипак је ту било за ових десет година преко 10 хиљада посетилаца.

Ко неби хтео да сазна, како је постала та ледена пештера? Сасвим поуздано не може се још данас на то питање да одговори. Извесно је да су ту делали вода и проломи стена. Тако је постала празна шупљина, а како је дошао у њу лед? Сетимо се, да је хладан ваздух гушћи и тежи и да због тог увек доле пада. Кад се допшинска пештера добро промотри, види се, да она има само један слободан отвор, онај, кроз који се улази у пештеру и кроз који се из ње излази. Тај отвор је највиша страна пештере, јер је иста доле у дубини, а лежи око 970 м. над морем, дакле повисоко; на висини је сарамерно већа зима него у долини. Осим тога гледи отвор и на север, и то му дакле снижава средњу годишњу температуру. А каменита стена, под којом се отвара провала, наднела се преко отвора, зарасла је маховином, увек је дакле влажна и хладна. За то сунчани зраци не допиру кроз целу годину никад онамо, отвор има положај што могуће хладан. Кроз отвор улази у пештеру особито с јесени и с пролећа силна влага. Хладан зимњи ваздух пада и у најдубље чести пештере. Под таким условима морала се сва вода, која се доле накупила, најпосле смрзнути. На тај начин постаје сваке зиме у пештери силан лед.

Помислиће когод, да се тај лед лети опет отопи. Али то не буде, јер би се тада морала лети температура у пештери подићи над тачком мрзњења.

То није никад случај, јер спољашњи топлији ваздух не може да уђе у пештеру и да доле пада, пошто је лакши од оног унутри. А пошто пештера нигде другде нема отворених места, то се никојим начином не може хладан унутрашњи ваздух топлијим спољашњим да замењује. Унутри је дакле увек хладно, те се лед, који се зими направи, не може никако да истопи. Сасвим би другчије било, да улаз у пештеру лежи ниже него сама пештера. Тада би топао летњи ваздух, пошто је лакши, дизао се горе у пештеру, а хладан зимњи ваздух као тежи неби могао тако лако у њу да улази. Тада би био брзо крај леду.

Пошто сваком годином много нове воде улази у пештеру и тамо се смрзава, то је сваком годином више леда. Ледена допшинска пештера није завршен природни створ, она није готова, него се непрестано мења и понавља. Ту је живот и кретање без престанка.

Пошто ваздух у пештери није сасвим одлучен од спољашњег ваздуха, то последњи има ипак неки уплив на унутрашњу топлоту. Али немного. Ако је напоље топло, отопли се мало и унутри; ако је напоље хладно, буде и унутри хладније. Али разлика између највише и најниже температуре није овде тако велика као напоље. Напоље је н. пр. највиша топлота око 20°C а најнижа — 25°F . У пештери се сувремено гиба температура између $+5^{\circ}$ и -9° . Унутри у пештери није свуд једнако хладно. Доњи спрат је хладнији него горњи, а најхладнији је ходник на десно, просеком -3° .

У пештери није досад виђена ни једна животиња ни биљка. Из старијег времена нађено је у њој само неколико костију од сурога медведа.

(Osvěta.)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Због извештаја о седници школскога савета, који нам је стигао на завршетку листа, изостала је из овог броја рубрика „Разно.“

(Школе у Србији.) Народној скупштини у Београду поднео је Арса Дреновац са још 32 посланика предлог, да се поправи учитељско стање т. ј. да се укину класе а заведу петогодишње повишице; да се учитељи постављају кнежевим указом; да привремени имају 750, а стални 1000 динара у првој, а 3000 динара у последњој периоди. Предлог тај упућен је финансијском одбору. На истом скупштинском састанку прочитана су 2 указа, којима се овлашћује министар просвете, да поднесе предлог о изменама и допунама у закону о гимназији, којим се гимн. течај проширује на 8 година и предлог закона о учитељским платама. Овај последњи је као хитан оглашен од скупштине. По том предлогу и министар је мњења, да се садање границе броју класа, које су законом одређене, не могу задржати без штете за праведно награђивање способности, а и сама основа, по којој се деле класе, води често неједнакостима и не делује повољно на ревносније вршење учитељског задатка. У Србији се све основне школе, учитељска школа, виша женска и земљоделско-шумарска школа издржавају из школскога фонда, у који свака пореска глава плаћа годишње 2 цванцика. Фонд тај потпуно је организован г. 1856., али приход од истога није већ више довољан, да намири све потребе. Сад треба на издржавање учитеља осн. школа 653,321.68 дин., учитељска школа стаје

82,771.80 дин., женска школа 42,500 дин., земљод.-шум. школа 94,000 дин., све заједно 872,593.48 динара, а толико не може да доноси садањи школски фонд. Како би са побољшањем учитељских плата нарасле потребе још већма, то министар износи скупштини предлог, да се у место досадања 2 цванцика од сваке пореске главе плаћа 2½ динара у школски фонд. Не сумњамо, да ће скупштина исти прихватити. — На састанку од 25. јан. поднео је посланик Туцаковић предлог за уређење фонда учитељских удовица и сирочади, који је упућен надлежном одбору. — По досадањем закону биле су плате учитељске раздељен у 10 класа (највећа са 300 талира, најмања са 100 талира на годину), а са привременим учитељима било их је управо 11. Горњи мин. предлог смањује број класа на 7 и утврђује повишицу, која дели класу од класе у 200 дин.; прва класа добија 2000, најнижа 800 динара на годину, а пр. учитељи 600 дин. Класне повишице моћи ће се давати и по месту службе из призрења на тежобу или важност службе у томе месту. Овака места могу доносити једну (200) или две (400 дин.) класне повишице онеме, ко у њима служи. Сваки учитељ моћи ће добити повишицу, која му је на реду, после сваке четврте године, ако му је кроз то време успех свагда или већином обележен врло добром или одличном, а није никад слабом или рђавом оценом. (в. ниже.)

(Допис из Сарајева.) Леп обичај постоји у овдашњој српској православној општини, да у очи сваке недеље шаље из цркв. благајне, у коју су гдекоји родољуби уплатили на ту цел неку своту, свој сиротињи новчану припомоћ према степену сиромаштва. Та је новчана припомоћ у очи Божића другим добровољним прилозима повећана, те су и сиромашни ученици и ученице гимназије, мушке и женске основне школе добили отуд одело. Осим тога добијају сиромашни ученици књиге и друге ђачке потребе, а двојица гимназиста 4. разреда добијају и новчану припомоћ од 10 фор. месечно. Општина потпомаже и иначе другим средствима своју сиротињу. — О светосавској светковини поменућу само то, да се по свршетку славе делило као и код вас кољиво (панајија.) Али кољива беше у много већој количини него што је обичај у вас. У школи беху две грдне тепсије са до подруг метра у пречнику; на једној беше од шећера израђен св. Сава, на другој крет у звезди. Обе те тепсије беху одређене за мушку и женску школу, али осим тога беше још и других судова, пуних кухана жита, што се готовило у грдноме казану. Све беше заслађено белим шећером измешаним са другим слаткишима и тако се поделило међу децу и народ. — 25.—30. јан. обдржавани су годишњи испити у гимназији и основним школама, што их издржава српско-православна општина. 28. јан. посетио је све те заводе и земаљски главар војвода од Виртемберга и испитивао је ученике из више предмета. Веома повољан утисак учинише на њега слободни и живи одговори ђака у осн. школама, те је изразио жалење, што му време не допушта, да и даље у школи проборава. Управитељу гимназије г. С. Поповићу изјавио је признање и наду, да српској гимназији предстоји лепа будућност. — У српску основну женску школу уписано је свега 99 ученица и то . у 1. р. 60, у 2. р. 20, у 3. 14 и у 4. р. 5. (Фреквентација мушке осн. школе и гимназије забележена је на с. 330 III л. од г. 1880.) — Још је неизвесно, кад ће бити посвећење наменованог митрополита г. Саве Косанића. (С. А.)

(У срп. нар. скупштини) на 32. састанку од 12. фебр. свршен је претрес предлога о учитељским платама, осем прелазног наређења, по коме ће се учитељи преводити из старијих класа у нове повишице, који је враћен одбору да се регулише и то не само на основу успеха и владања, као што је министар хтео, већ и на основу година службе. По овоме закону најмања је плата сталном учитељу 800 динара, а највише 2450. Класе су укинуте, а на место њих заведене су повишице, које врло добри учитељи добијају сваке 4-те године, а учитељи који имају општи резултат $3\frac{1}{2}$ сваке пете године. Прве три повишице имају по 250 динара, а друге три по 300 динара. Осем тога, по овоме закону биће скопчани с извесним местима, која ће министар у министарском савету одредити, додатци од 250 и 500 динара; но та места не могу бити ни вароши ни варошице. („Н. В.“)

(Извештај о седници српског народно-црквеног школског Савета државној у Ср. Карловцима дана 17. фебр. 1881.) Претседава Његова Преузвишеност, г. Герман Аиђељић, епископ Бачки и администратор митрополије. Присутни су чланови: главни школски референт др. Ђ. Натошевић, Т. Димић, С. Лазић и прота Ј. Борота. Бележи: народни секретар И. Ђирић.

Предмети расправе и закључци. Известилац читао прорачун просветних завода, за које се изискују следеће суме из народних фондова: а) на богословију 12,830 фор. б) на гимназију Новосадску 9,024 фор. 9 н. в) на гимназију Карловачку 14,579 фр. г) на учитељску школу Сомборску 4,577 ф. д) на учитељску школу Горњо-Карловачку 5,610 ф. е) штипендије за учитељске приправнике 2000 ф. ж) на вишу девојачку школу Панчевачку 4,840 ф. з) на вишу девојачку школу Новосадску 4,720 ф. к) на вишу девојачку школу Сомборску 820 ф. Укупна сума 59,000 фор. 9 нов. Закључено: Узети на знање, а од управе учитељске школе у Сомбору изискати исказе о стању фондација, којима сама рукује. — Високославни саборски одбор враћа молбу учитеља Денђанског с тим, да му се мољена потпора не може одобрити, пошто за то нема извора. — Обавестити молитеља. — Високо кр. угарско министарство богочасти и јавне наставе спроводећи овамо две наредбе, које се школа у опште тичу, саопштава, да ће сличне наредбе у будуће свагда достављати школском савету. — Узети на знање. — Архидијецезални школски одбор јавља на основу дописа варошког магистрата Карловачког, да је високо војно заповедништво признало основним школама у Карловцима конфесионални карактер и наложило, да се исте школе предаду црквено-школским органима. — Узети на знање и упутити архидијецезални школски одбор, да школе преузме и устроји месни школски одбор. — Епархијски школски одбор Темишварски подноси акта тичућа се избора Јосифа Коњевића за учитеља у Кларији и моли, да се изабраном изда декрет. — Издати декрет. — Епархијски школски одбор подноси акта тичућа се избора Душана Петровића за учитеља у Врањеви и моли, да се изабраном изда декрет. — Издати декрет. — Српска црквено-школска општина у Кнезу моли, да јој се за допуну учитељске плате дозволи из фондова припомоћ. — Упутити општину преко Епархијског школског одбора Темишварског, да распише

www.ustekaj на учитељско место с досадањом платом. — Епархијски школски одбор Будимски подноси своје записнике. — Узети на знање.

Епархијски школски одбор Будимски подноси акта тичућа се избора Светозара Вукашиновића за учитеља Мајишког и моли, да се изабраноме изда декрет. — Издати декрет. — Епархијски школски одбор будимски јавља, да је црквена општина у Дуна-Фелдвару приморана, да улаже у државни учитељско-мировински фонд, премда нема ни школе ни учитеља ни деце за школу. — Упутити епархијски школски одбор, да претставку у тој ствари политичкој власти поднесе. — Високо кр. угарско министарство богочести и јавне наставе саопштава, да поделење штипендије Раљине приправнику Рафаиловићу узима на знање. Управа учитељске школе Сомборске, јављајући, да је Рафаиловић међу тим добио већу штипендију, предлаже, да се Раљина штипендија подели приправнику Чавићу. — Препоручити Чавића. — Известилац предлаже, да се рукопис Владимира Красића под насловом „Ново васпитање“ поврати преводиоцу, да га према примедбама српске учитељске школе сомборске изправи. Прима се. — Известилац на основу мњења учитељске школе Сомборске предлаже да се рукопис Јов. Бакића под насловом „Газдинство“ писцу поврати. Прима се. — Управа учитељске школе Горњо-Карловачке јавља, да је приправник Лаврентије Михајловић школу оставис. Узети на знање. — Управа учитељске школе Горњо-Карловачке подноси извештај о успесима приправника за I. течај ове школске године. — Узети на знање. — Управа учитељске школе Горњо-Карловачке јавља, да је у корист те школе основана заклада од 600 фор. под именом : „Фундација Јулијане и Софије Гавела“ којом управља горњо-карловачка црквено-школска општина. — Узети на знање и позвати општину, да рачун о руковању с том закладом овамо подноси. — Управа учитељске школе Горњо-Карловачке јавља, да је приправник Дане Калембер узет у војнике, уједно моли да се две упражњене штипендије поделе Милици Петровићевој и Лазару Суботићу. Упражњене штипендије поделити Милици Петровићевој и Лазару Суботићу. — Дамјан Бруић, чиновник, моли, да му књи, која је свршила 7 разреда девојачке школе буде примљена у учитељску школу. Одбити. — Известилац подноси рукопис Владимира Красића под насловом „Гимнастика“ с препоруком. Штампанье одобрити. — Књижара браће Јовановића подноси један примерак „Св. Литурђија“ удешена за четири мушка гласа. Повратити с упуством, да се обрати на духовне власти. — Известилац предлаже, да се : буквар, читанка за II. разред, рачунице и почетнице природних наука, што је све за наше школе одобрено, поднесе високој кр. земаљској влади на увиђење по захтеву. Прима се. — Известилац и главни школски референт предлаже, да се позову сви учитељи и црквено-школске општине, да за спомен венчања Његове царске висости престолонаследника Рудолфа са белгијском краљевном Стефанијом засаде по 12 племенитих воћака под именем „Стефанијин гај.“ — Прима се. — Милош Летић, учитељ у Фелдвару, изјављује, да се задовољава донесеном пресудом. — Узети на знање. — Ђорђе Глибоњски, професор више девојачке школе Новосадске моли против себе дисциплинарну истрагу. — Дозвољава се. Известилац предлаже, да се састави дисциплинарна комисија. — Прима се. Дисциплинарну комисију састављају: потпретседник Школског Савета др. Н. Максимовић,

главни школски референт др. Ђ. Натошевић и члан Школског Савета С. Лазнић.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

4. „Čitanka za četvrti razred pučkih škola. U Zagrebu nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade. 1880.“

За дужност сматрамо читаоцима школскога листа приказати и ову најновију читанку за комуналне народне школе у троједној краљевини, која је у течају ове школске године на свет изишла и већ се у четвртом разреду свију школа у Славонији и у Хрватској за вештбање у читању, за наставу у стварним знањима, благодетности и за основу вештбања у граматици употребљује. Читанка је ова у великом формату крупним писменима лепо и разговетно штампана и износи са садржајем заједно 352 странице. Цела књига дели се на праву читанку, која заузима 292 странице и на словницу, која јој је придодата од 293—350 странице. Цена је круто везаној књизи 65 новчића.

Права читанка дели се на седам одсека. У првом су одсеку песме, приповедке, басне и пословице; у другом цртице из земљописа; у трећем су цртице из повјести; у четвртом из природописа; пети одсек садржи у себи цртице из природословља; шести из господарства, а седми је посвећен поуци о чувању здравља.

Као што се из поделе види у читанци овој дато је место свима оним гранама првих знања, што се у старијим разредима народне школе предавати имају, и доиста кад ближе размотримо садржај ове књиге уверићемо се, да је у њој смештено много ваљаног наставног градива, које ће ученици под упутством и руковођењем вештих учитеља не само за читање него и за прибирање користиних знања, за облагорођење срца и душе и за просвећење разума употребити моћи.

У целој читанци има 155 предмета за читање од којих су 45 штампани ћирилицом а остали латиницом.

Језик је бољи него у читанци за III. разред, али ипак има и у њој доста незгодних, неразумљивих шта више местимице и саблажљивих израза, особито у предметима који садрже у себи религиозно моралну поуку. Ми ћемо на дотичним местима неке од ових неупутних и неразумљивих израза споменути, с жељом, да се у другом издању изправи што је неупутно и неразумљиво.

На првом месту је позната царска химна, која се овде назива: „Пучка песма.“ Други је предмет побожна расправа под насловом „Бог.“ Овде има особито много чудних и за србску децу неразумљивих израза, као „осунице“ „створац“, „заухвање“, „Бог штити недужне“ (у место невине), „битицање Божије“ (?) „одкле да смогнемо речи“ и т. д.

У приповедци под бр. 5. „Јунакиња девојка“ (стр. 8.) наилазимо речи: „блунает (!) момчић, да ју спасим (ваљда спасем); у лепој приповедци (ћирил.) бр. 11. „Запад сунца“ написано је: „Јосип“; „сунце бацаше задње траке (у место зраке) на земљу.“ „Незаборавна мајка“ (у место : „незаборављена.“) „Она нас је научала“ (у место учила); драгому Богу (у место благоме Богу); вруће

мољитвице (у место топле). — У песми под бр. 14. (н. стр. 23.) стоји „Мој ти момак пут под ноге“ (у место „пред ноге“), а мало ниже неразумљиви су за србску децу изрази: „пополијеће“ и „чубећ.“ — Врло су поучне и лепе песме: Мајка је мајка (бр. 10), Утјеха невољнику (бр. 12:) и она народна: „чобаница вила“ (на бр. 19.). На бр. 22. има под насловом „Клекните! и клекнуше тисуће“ лепа цртица из живота руског цара Николе Ћирилским писмени штампана. Ту се приповеда како је беснио 1831. у Петрограду кратељ (колера) и светина се побунила мислећ да Пољаци лечници народ трују; цар бивши онда на *ладању* даде запрећи кола пак јури у Петроград; — даље се каже како се *узаребце* (!) вози Никола, но када је дојурнуо пред свјетину, подвикну громовитим гласом: „А што радите овђе? што каните? што хоћете? и покаравши их озбиљно са неколико речи повиче: „Клекните! Помолите се!“ И заче Никола: „Господе, помилуј“ а цару одговарају тисуће: „Помилуј Господе!“ — Овај лепо призор ваљало је онако представити, као што је морао и бити, дакле мало другојачије; јер јамачно је народ на позив царев Богу се молио са речма: „Господи помилуј? а не: „Помилуј Господе!“, што се у православних Славена нигде и никада не употребљује, него се наизменце употребљује тако та молитва само у римској цркви. — У басни „Лисица, магарац и пас“ (бр. 23.) долази реч „кобача“ а у загради тумачи се са „гајба.“ Срби и Славонци нити разумеју, шта је кобача ни шта је гајба. — Врло красна из живота наших примораца узета морална приповедка: „Што даје десница, незнај за то лјевица“ (у место нека незна и т. д.) била би најдичнији украс ове читанке, да није у њој (на стр. 38) кеса с новцима названа другом речи, коју ми пристеојност забрањује овде дословно навести, и због које се већ никако у Срему и у Славонији не би смела ова читанка употребљавати, јер би се деца мушка а особито женска том речи јако саблазнила. — Међу пословицама под бр. 26. (на стр. 41.) читамо: „У устима мед, а у срдцу јед.“ Зар неби лепше било у усти или у устима? — У басни „Прв и лав“ (бр. 31.) први говори другом: „Тко је јачи од нас два? (у место од нас двојице). У приповедци „Тко не ради, не треба да једе“, (бр. 33.) има такође неколико речи и изрази, које се у народу нашем неупотребљују, као „спретва“ и „комушљати“ али су бар протумачене обичнијим речма у загради; незгодан је и ту у завршетку израз: „али је намро (у место оставио) кћери и зету си све своје живо и неживо имање.“ Још нам споменути ваља из овога одсека две ваљане расправе, и то на бр. 27. „Својина“ и на бр. 29. „Права и дужности,“ као и лепе песмице бр. 25. „У барки,“ бр. 28. „Задњи поход“ и бр. 30. „Дјетинско весеље.“ Последња песмица, с којом се први одсек завршује „Ајдмо тамо!“ може бити лепа за певање, али јој се састав неодликује лепотом језика.

У другоме су одсеку на првом месту црте из хрватске домовине. Ове започињу узоритом песмом: Хрватска домовина (бр. 36.); за овом долази слика наше домовине (стр. 52), која верно представља Хрватску, местимице спомиње Славонију и напоследку описује Далмацију са Боком Которском. Иза ове изведена је лепа слика јадранског мора и његових лука и отока, која се завршује дивном песмом неумрлог нашег песника Петра Прерадовића: „Море дивно, море свето! пред нами се шири ето, као тајна коб. — Љулачка си кому била, кому хладан гроб и т. д. Овај

је предмет заједно са песмом Прерадовићевом штампан ћирилицом, коју је пјесник као православно Србче јамачно у раном детињству од своје мајке Целагије научио, пре него што га млађаног немиле околности у Винернајштатској академији из православља отргоше, као и многе друге србске граничарске синове! — На броју 39 излаже се: „Природно благо наше домовине,“ а на бр. 40. „Душевно стање наше домовине.“ Овде се свуда истичу хрватски заводи а о Србима и србском народу, и о србским просветним заводима у троједној краљевини нема ни спомена. Рекао би човек по овој читанци судећи, да нас је нестало са лица троједне краљевине или да смо се сви већ претонили у саме овејане Хрвате. --

У овом одсеку под бројевима 41—50 изложене су земљописне црте из аустро-угарске монархије. Особито се лепо описују алпински предели и у њима Крањска и Корушка са бледским језером, даље Семеринг и крашки предел (Карст) са Трстом. Довде свуда а и даље чак у Дољној Аустрији и у сусједним жупанијама Угарским има хрватских населбина (стр. 70) а „у Трсту је много Хрвата и Словенаца, који се баве трговином (!)“, занати и другим послом.“ Наравно да се овде Хрватима нико други не назива него баш Срби трстански, који се поморском трговином баве, али браћа Хрвати неће да их Србима зову, него их ето на силу хоће да похрвате. — Само у Угарској признаје се да има и Србаља и да се тамо говори хрватски и србски (види под бр. 49 стр. 84). У Босни и Херцеговини, за које се каже (стр. 87) да су од 1878. у рукама аустријско-угарске монархије, по овој читанци има народа до 1,143.000 душа, који сви говоре *хрватски* (стр. 87). — У предмету под бр. 49. на точци 8 „где је реч о граду Триденту каже се, да се у њему обдржавао свеобћи црквени сабор, који се зове св. сабор тридентински.“ Држим да у читанци за обћу пучку школу у коју иду и православна деца, требало је да се тај сабор назове свеобћим сабором римске цркве, јер га наша православна црква непризнаје и тај сабор за њу никакве важности нема. — (Свршиће се.)

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

За управитеља учитељске школе у Београду постављен је професор исте школе Љубомир Ковачевић.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Г. Л. З. учитељу у Београду. Ако пошаљете још 1 фр., добијаћете лист до краја године. Потпуних бројева од прошле године нема. — Г. М. Г. учитељу у Ст. Сланкамену. Лист Вам се шаље по жељи, те молимо за претплату. — Г. Ј. Стефановићу бог. у Београду. Бројеве од друге половине прошле године послали смо Вам, те молимо, да за исте 1 дин. платите књижари г. Валожића. — Г. П. В. И. у Параћину. 1. и 2. број послат је Вама и школи у једном пакету. Ако још нисте добили, јавите нам дописником. Кривица је на пошти тамо.

Издаје и уређује : НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.
